

สภาพปัญหาด้านโภชนาการในเด็กในปัจจุบัน

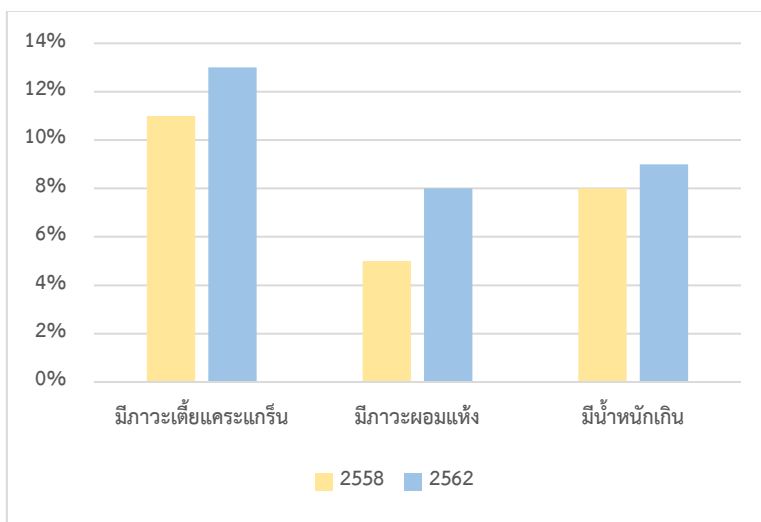
โดย ผศ. ตรีนุช ไพบยนต์วิจิตร และ สรัลชญา ธิติสุวรรณค์

สิงหาคม 2565

ปัญหาทางด้านทุพโภชนาการในวัยเด็กทั้งภาวะโภชนาการต่ำและโภชนาการเกินส่งผลกระทบต่อเนื้อองตั้งแต่ในวัยเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ในแง่ของพัฒนาการด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและการเรียนรู้ ความสามารถในการทำงานในอนาคต หรือผลกระทบต่อรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตอีกด้วย

สถานการณ์ภาวะทุพโภชนาการในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2558 และปี พ.ศ. 2562 พบว่า มีแนวโน้มภาวะทุพโภชนาการเพิ่มสูงขึ้นทั้งในด้านเตี้ยแคระแกร็น ผอมแห้ง และน้ำหนักเกิน โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภาวะทุพโภชนาการในเด็กปฐมวัย ได้แก่ 1) สถานะทางเศรษฐกิจ 2) ระดับการศึกษาของแม่ และ 3) ชชาติพันธุ์ จากปัจจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางสถานะทางสังคมในด้านโภชนาการของเด็ก โดยเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่ยากจน เด็กที่แม่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา และเด็กที่อาศัยในครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้พูดภาษาไทยจะมีภาวะเตี้ยแคระแกร็นและภาวะผอมแห้งมากกว่าเด็กสถานะทางเศรษฐกิจสังคมระดับอื่น ในขณะที่เด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะร่ำรวยกลับมีปัญหาในเรื่องของน้ำหนักเกิน โดยมีสัดส่วนภาวะน้ำหนักเกินสูงกว่าครัวเรือนที่ยากจน

ผลสำรวจสถานการณ์ภาวะทุพโภชนาการของเด็กอายุน้อยกว่า 5 ปีในประเทศไทย

ที่มา: สำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562

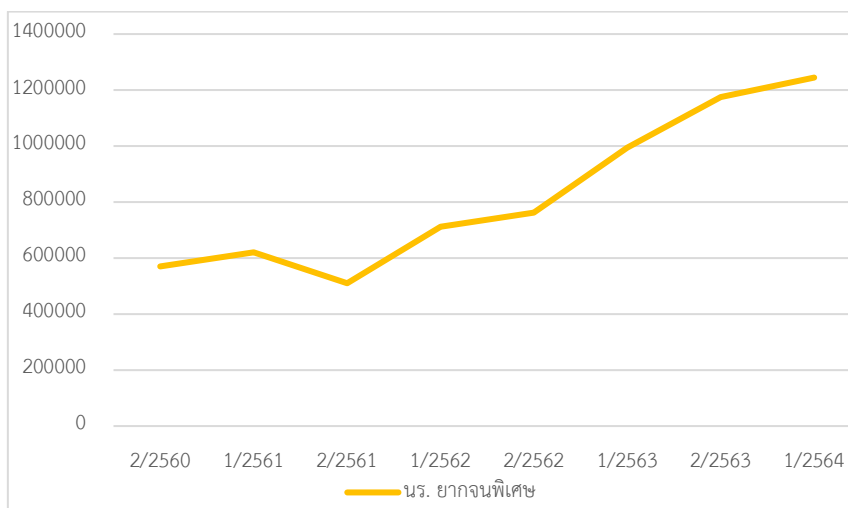
ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะทุพโภชนาการในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี

ปัจจัย		เตี้ยแคระแกร็น (ร้อยละ)	ผอมแห้ง (ร้อยละ)	น้ำหนักเกิน (ร้อยละ)
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ยากจนมาก	15.7	11.1	5.5
	ปานกลาง	11.5	6.2	11.5
	ร่ำรวย	10.9	6.4	12
ระดับการศึกษาของแม่	ต่ำกว่าประถมศึกษา	18.6	13.2	6
	สูงกว่ามัธยมศึกษา	13	8.6	11.2
ชาติพันธุ์	หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้พูดภาษาไทย	17.9	10.6	4.6
	หัวหน้าครัวเรือนพูดภาษาไทย	12.9	7.4	9.6

ที่มา: สํารวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562 ¹

จากการที่ฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับภาวะทุพโภชนาการ คือ เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ที่อยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะยากจนจะมีภาวะเตี้ยแคระแกร็น และภาวะผอมแห้งมากกว่าเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะดีกว่า ดังนั้น การที่มีจำนวนนักเรียนยากจนพิเศษเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 อาจทำให้เด็กประสบปัญหาภาวะทุพโภชนาการสูงขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น จากสถิติพบว่า รายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ยของเด็กยากจนพิเศษมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง นั้นหมายความว่า ครัวเรือนที่ยากจนอยู่แล้วก็ยิ่งจนขึ้นไปอีกในปี พ.ศ. 2560 ถึงปี พ.ศ. 2562

จำนวนนักเรียนยากจนพิเศษ

¹ หมายเหตุ: การจัดลำดับครัวเรือนตามความมั่งคั่งจากยากจนที่สุดถึงร่ำรวยที่สุด หรือดัชนีความมั่งคั่งไม่ได้ใช้หาความยากจนสมบูรณ์หรือระดับรายได้หรือรายจ่ายในปัจจุบันดัชนีความมั่งคั่ง โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม (quintiles) จำนวนเท่า ๆ กันจากคะแนนต่ำสุด (ยากจนที่สุด) ถึงคะแนนสูงที่สุด (ร่ำรวยที่สุด)

ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

ข้อมูลรายได้ครัวเรือนและจำนวนสมาชิกของเด็กยากจนพิเศษ

ปีการศึกษา	รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย (บาท)	จำนวนสมาชิกเฉลี่ย (คน)
2/2560	1289	4
1/2561	1281	4
2/2561	1250	4
1/2562	1205	4

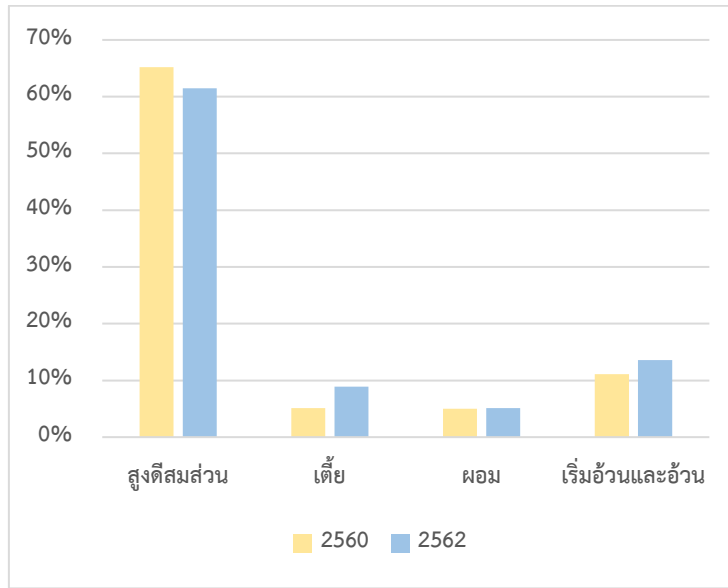
ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ภาวะทุพโภชนาการในเด็กวัยเรียนที่มีอายุ 6 -14 ปี จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2560 และพ.ศ. 2562 พบว่า เด็กมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาภาวะทุพโภชนาการเพิ่มสูงขึ้น ทั้งเตี้ย ผอม และเริ่มอ้วนและอ้วน ในขณะที่เด็กที่อยู่ในเกณฑ์สูงตีสมส่วนกลับมีสัดส่วนลดลง

จากการสำรวจสถานการณ์ด้านความฉลาดทางสติปัญญาในเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (IQ) พบว่า ปี 2564 เด็กไทยมีระดับ IQ เฉลี่ย 102.8 สูงขึ้นจากปี 2559 ที่ระดับ 98.2 อย่างไรก็ตาม ยังมีนักเรียนที่มี IQ ที่อยู่ในเกณฑ์บกพร่อง คือ ที่ระดับ IQ ต่ำกว่า 70 อยู่ถึงร้อยละ 4.2 ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานสากลที่กำหนดให้ไม่เกินร้อยละ 2 โดยภาวะทุพโภชนาการเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อระดับความฉลาดทางสติปัญญา จากตัวอย่างงานวิจัยในต่างประเทศ พบว่า การขาดสารอาหารบางชนิด เช่น การขาดสารไอโอดีนอย่างรุนแรงทำให้ IQ ของเด็กลดลงโดยเฉลี่ย 12.45 หน่วยไอคิว² เป็นต้น ดังนั้น การลดปัญหาภาวะทุพโภชนาการอาจจะช่วยให้การรายงานระดับความฉลาดทางสติปัญญานี้ดีขึ้นด้วย

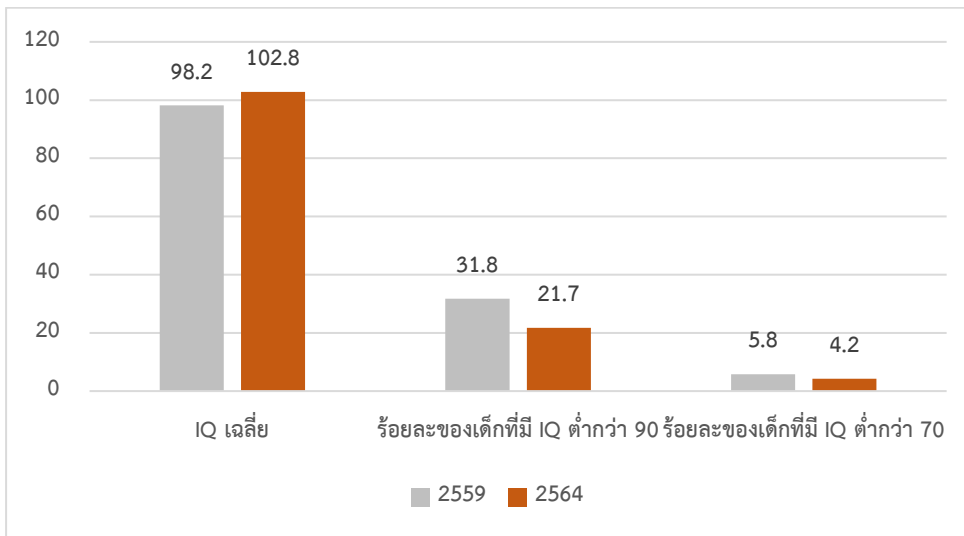
² The effects of iodine on intelligence in children: a meta-analysis of studies conducted in China. (2005). National Library of Medicine

ผลสำรวจสถานการณ์ภาวะทุพโภชนาการของเด็กอายุ 6-14 ปีในประเทศไทย

ที่มา: กระทรวงสาธารณสุข

สถานการณ์ความฉลาดทางสติปัญญา (IQ) ในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

ที่มา: รายงานการสำรวจสถานการณ์ระดับสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ กรมสุขภาพจิต

เมื่อดูในเรื่องของเด็กที่มีปัญหาด้านโภชนาการเกิน ใน 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีเด็กที่มีปัญหาโภชนาการเกินเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก หากเปรียบเทียบเด็กอายุ 5-9 ปีในกลุ่มประเทศอาเซียน พบว่าประเทศไทยมีความชุกของเด็กอายุ 5-9 ปี ที่มีน้ำหนักเกินมากที่สุดเป็นอันดับที่ 3 โดย อันดับ 1 บรูไน (ร้อยละ 30.4) อันดับ 2 มาเลเซีย (ร้อยละ 26.8) อันดับ 3 ไทย (ร้อยละ 25.8) จะเห็นได้ว่ารายงานของ World Bank (2019) เด็กที่มีน้ำหนักเกินมากสูงถึงร้อยละ 25.8

ความชุกของเด็กอายุ 5-9 ปีที่มีภาวะน้ำหนักเกิน

Table 5. Prevalence of overweight (BMI > +1) among children aged 5-9 years¹⁷

<i>Country/Region</i>	<i>1980</i>	<i>2016</i>	<i>Percent increase</i>
Brunei	6.4	30.4	375
Cambodia	0.6	12.7	2016.67
Indonesia	0.9	17.6	1855.56
Lao PDR	0.7	15.7	2142.86
Malaysia	2.9	26.8	824.14
Myanmar	1.1	13.4	1118.18
Philippines	1.6	14.4	800
Singapore	22.3	25.2	13.00
Thailand	1.9	25.8	1257.89
Vietnam	0.6	11.9	1883.33
LIC	1.5	11.5	666.67
LMIC	1.6	12.7	693.75
UMIC	5.1	32.6	539.22
HIC	17.4	35.2	102.30

Source: <http://apps.who.int/gho/data/view.main.BMIPLUS1C05-09v;>
<http://apps.who.int/gho/data/view.main.BMIPLUS1CWBv?lang=en>

ที่มา: ADDRESSING THE DOUBLE BURDEN OF MALNUTRITION IN ASEAN. World Bank (2019)

จากแนวโน้มทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าเด็กไทยในระดับปฐมวัยและในระดับประถมศึกษา ต่างมีแนวโน้มปัญหาทุพโภชนาการที่สูงขึ้นทั้งในด้านเตี้ย ผอม และน้ำหนักเกิน นอกจากนี้เมื่อเปรียบในกลุ่มประเทศอาเซียน พบว่า เด็กไทยมีความชุกของเด็กที่ภาวะน้ำหนักเกินเป็นอันดับที่ 3 รองจากประเทศบรูไนและมาเลเซีย โดยงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคมมีผลต่อภาวะทุพโภชนาการในเด็กปฐมวัย เกิดความเหลื่อมล้ำด้านโภชนาการระหว่างเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้การระบาดของไวรัสโควิด-19 ยิ่งซ้ำเติมให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น และทำให้ปัญหาทุพโภชนาการรุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต